

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels 1899-1959

Door Dr. G. A. Brouwer

„Vogelbescherming” herdenkt dit jaar haar 60-jarig bestaan!

Intussen ligt het gouden jubileum, waar Drijver zijn voordracht „Een halve eeuw vogelbescherming” hield (cf. Jaarboekje 1948-1951), nog vers in het geheugen, althans bij de oudere leden. Maar vele van onze jeugd- en nieuwe leden hebben die gebeurtenis gemist en voor hen is het dus wel interessant ter gelegenheid van dit kroonjaar eens iets meer over de werkzaamheden van onze vereniging in verleden en heden te vernemen.

Bondigheid is met het oog op de plaatsruimte geboden. Daarom zijn de velerlei bemoeienissen van „Vogelbescherming” hieronder samengevat in een 6-tal rubrieken; over ieder daarvan willen wij iets mededelen.

1. Bestuderen van de vogelbeschermingsproblemen. Het „bestuderen van de omstandigheden, die de vogelstand ten goede of ten kwade kunnen beïnvloeden”, zoals het in de statuten (1952, art. 2, sub e) heet, is van primair belang; het is een opgave, waaraan iedereen zijn medewerking kan verlenen.

De problemen zelf hebben in de loop der jaren nogal veranderingen ondergaan; voor sommige is een oplossing gevonden, andere zijn blijven bestaan, nieuwe problemen zijn er bij gekomen. Vóór 1912 bestudeerde men naarstig nut en schade voor landbouw en visserij, of men zon op middelen om de lauwheid van het publiek te overwinnen bij het bestrijden van de verenmode en het eten van vinken, leeuweriken en lijsters (cf. Jaarverslag over 1906).

In de twintiger jaren stonden o.a. het

vuurtorenvraagstuk en de verontreiniging van de zee door stookolie in het centrum van de belangstelling (cf. Jaarboekje 1924-1928); in de laatste jaren zijn het de giftige bespuitingsmiddelen in de landbouw, die onze speciale aandacht vragen. Maar vóór alles zijn wij tegenwoordig met zorg vervuld over het alom verdwijnen in ons (ruimtelijk) overbevolkte land van de biotopen en van de rust.

2. Verbetering en naleving van de vigerende Vogel- en Jachtwet. Drijver heeft in zijn hierboven genoemde voordracht uitvoerig nagegaan hoezeer de „wettelijke positie” van de vogels sinds 1880 is verbeterd. Terwijl de wet van 1880 slechts 41 soorten vogels beschermde, die geacht werden nuttig te zijn voor landbouw of houtteelt, t.w. 35 zangvogels, de koekoek en 5 soorten meeuwen, beschermt de Vogelwet van 1936 in principe alle in Europa in het wild levende vogelsoorten met uitzondering van degene, die onder de Jachtwet vallen. Maar onze Jachtwet van 1954 erkent naast de jacht- en landbouwbelangen tevens die van de natuurbescherming, zodat tegen een te groot afschot van deze soorten wordt gewaakt. Naar geest en inhoud voldoen beide laatstgenoemde wetten dan ook nagenoeg aan alle redelijke wensen, die men in vogelbeschermingskringen koestert. Kleine wijzigingen zullen te zijner tijd nog wel nodig zijn, maar het zwaartepunt bij de wettelijke vogelbescherming is toch verlegd naar de uitvoering van de genoemde wetten. Dit onderdeel, dat nauw verband houdt met de ontwikkeling van de vogelstapel, zal naast de naleving van de wetten te allen tijde onze aandacht blijven vragen. Want voor de officiële instanties als „Fauna-beschermingscommissie” en „Jachtraad” zullen de gegevens en ideeën van de particuliere vogelbeschermers altijd een gewaardeerde aanvulling vormen.

3. Bewaking (eventueel aankoop) van belangrijke broedterreinen en verschaft-

ving van nestgelegenheid. Gedurende de broedtijd is een vogel meer kwetsbaar dan anders, want dan is hij aan zijn legsel en jongen gebonden, terwijl deze laatste een grote attractie vormen voor de mensen, bij wie de neiging tot het uithalen van nesten wel nooit geheel zal verdwijnen. Vandaar dat „Vogelbescherming” zich sinds 1916 tot taak heeft gesteld, goede vogelterreinen en ook wel bijzondere broedgevallen te laten bewaken. Immers, het spreekt van zelf dat een gunstig verloop van het broedseizoen voor het voortbestaan van iedere vogelsoort van primair belang is. Speciaal weidevogels, moerasvogels, sterns en meeuwen hebben van de bewaking geprofiteerd, zoals men kan nalezen in Mededeling 2/3: „Bewaakte terreinen”, die een goed overzicht geeft van de activiteit van onze vereniging. Men ziet er uit, dat in enkele gevallen ook toezicht gehouden wordt op voedselterreinen en pleisterplaatsen, waar zich buiten de broedtijd grote aantallen vogels (steltlopers, eenden en ganzen) ophouden, zoals op de Dollardslikken en op enkele spaarzaam begroeide plaatsen in de Zuidhollandse stromen. In andere gevallen heeft „Vogelbescherming” zich echt toegelegd op het verschaffen van nestgelegenheid aan bepaalde vogels. Voor hollen- en halfhollenbroeders kwamen in het begin van deze eeuw de nestkastjes in de mode, waartoe Wolda in 1911/1912 met zijn geschriften over „Kultuur van in 't wild levende vogels” in ons land de grote stoot heeft gegeven. Voor de niet-hollenbroeders werd aangedrongen op het behoud van heggen en het aanleggen van vogelbosjes (cf. Jaarboekjes 1911 en 1913/1914), terwijl in 1936 praktische wenken werden gepubliceerd voor het oprichten en het onderhoud van ooievaarsnesten. De sterke vermindering van het aantal ooievaars in de laatste jaren maakt, dat men thans met verhoogde energie nesten voor deze vogels aan het bouwen is. Nieuw zijn de kunstnesten voor *huis-* en *boerenzwaluw*, een artikel uit Zwitserland, waar het zware vrachtautoverkeer de natuurlijke nesten nog al eens deed los trillen van de huizen, terwijl ook de voor de nestbouw nodige modder tegenwoordig minder gemakkelijk te vinden is. Omdat het

bouwen van een nieuw nest veel tijd vergt, bevorderen deze kunstnesten het grootbrengen van een 2e broedsel (cf. Jaarverslag 1956/1957).

4. Bescherming van vogels op de trek (vuurtorengevaar, hoogspanningsdraden) en in de winterkwartieren (olievraagstuk, wintervoeding). Buiten de broedtijd staan de vogels aan andere gevaren bloot; daaronder was het vuurtorengevaar 35 jaar geleden een der meest spectaculaire. Immers, vele vogelsoorten, die 's nachts trekken, worden in donkere nachten onweerstaanbaar aangelokt door de lichten van vuurtorens en lichtschepen en vliegen zich daarbij dood. Aanvankelijk trachtte men dit tegen te gaan door het aanbrengen van „zitgelegenheid” in de vorm van rekken. Later ontdekte men, dat de oplossing van het vraagstuk gezocht moest worden in „het zichtbaar maken van het gevaar” en dat de rekken bijna uitsluitend door *spreeuwen* gebruikt werden. Daarom bracht men lampen aan, die kop en romp van de toren met „floodlight” verlichtten. De resultaten waren boven verwachting en al zullen er altijd een aantal vogels, zoals kleine zanger-tjes (*Acrocephalus*, *Locustella*), lijsters, *spreuwen* en *waterrallen* zich blijven doodvliegen, het vraagstuk van de vuurtorens was hiermede praktisch opgelost. Voor de lichtschepen is de zaak minder eenvoudig te verwezenlijken. Wie uitvoeriger gegevens wenst, kan die vinden in Verwey's artikel (cf. Jaarboekje 1924-1928), het beste dat over dit onderwerp geschreven is.

„Vogelbescherming” heeft er destijds bij de overheid natuurlijk op aangedrongen, dat alle vuurtorens, die daarvoor in aanmerking kwamen — torens met zgn. „staand” licht of die gelegen zijn in de nabijheid van stadsverlichting hebben weinig aanvlieg — van beschermingslampen zouden worden voorzien, maar daarnaast heeft zij ook geregeld persoonlijk contact onderhouden met de lichtwachters, van wier bereidwilligheid het immers afhangt of de lampen ontstoken worden zodra het nodig is. Deze behulpzaamheid van de lichtwachters wekte de verbazing van enige Franse afgevaardigden tijdens het congres van

het Conseil International de la Chasse te Den Haag (1951); zij meenden, dat in hun land de lichtwachters er veeleer op uit zouden zijn de vogels te bemachtigen door de lampen in donkere nachten *niet* te ontsteken!

Het aantal vogels, dat zich doodvliegt tegen de draden van hoogspanningsnetten, radio-masten enz. moet men niet onderschatten. Al naar de aard van het landschap vindt men onder de draden weidevogels, waterwild, w.o. zwanen, *kwartels*, *korhoenders* enz. Systematisch onderzoek is echter wel gewenst. Bij het kiezen van het tracé der leidingen zal men misschien in enkele gevallen met de vogels rekening kunnen houden: de Waaienstein kolk te Oosterhout (Geld.) heeft men in dit opzicht 20 jaar geleden grondig verknoeid. Lagere draden moeten vooral vermeden worden in de buurt van ondiepe plassen, waar waterwild en steltlopers graag pleisteren; dit was omstreeks 1920 goed na te gaan onder de, thans verdwenen draad langs de dijk bij de Cocksdorp.

Een nieuw gevaar, waaraan sinds $\pm$ 50 jaar speciaal de zeevogels bloot staan, is de vervuiling van onze kustwateren. Vooral in het winterhalfjaar (oktober t/m april), wanneer vele in het noorden thuis-horende vogels zich in het bekken van de Noordzee ophouden, spoelen soms tientallen *zeekoeten*, *alken*, *duikers*, *futen* en zee-eenden op onze stranden aan, overdekt met een laag zwarte teerolie, meestal dood, soms nog levend. In het Jaarboekje 1924-1928 heeft Drijver reeds een goed gedocumenteerde bijdrage over deze kwestie geschreven. Sindsdien zijn er aanmerkelijke verbeteringen gemaakt, vooral op internationaal gebied (zie hieronder punt 5).

Wat ons land betreft: het is tegenwoordig verboden binnen een zone van 100 mijl uit de kust olie-resten over boord te pompen. In plaats daarvan heeft men nu in de havens van Amsterdam, Rotterdam en Vlissingen resp. 2, 1 en 1 installaties opgericht, waar tankers, vrachtschepen enz. deze, met allerlei vuil vermengde olie-resten („sludge”) kunnen afgeven. De Hollandse Olie Separator Mij N.V. te Amsterdam was in 1954 het eerste zodanige bedrijf, Tanker-Cleaning N.V. te Rotterdam is vermoedelijk het grootste.

Misschien is het wel van belang hier mede te delen, dat behalve de burgemeesters van onze badplaatsen, die geregeld rapporten over de olie-vervuiling van het strand inzonden, ook afdelingen van de Kon. Ned. Nathist. Ver. en van de Ned. Jeugdbond voor Natuurstudie zich verdienstelijk hebben gemaakt door op het strand aangespoelde olie-vogels te tellen.

Als uitvloeisel van de Conventie is in Nederland op 14 maart 1955 door de minister van Verkeer en Waterstaat een „Nationale Commissie van onderzoek naar het vraagstuk der verontreiniging van de zee door olie” ingesteld; de belangen van de vogels worden in deze commissie behartigd door een bestuurslid van onze vereniging. Ten slotte willen wij hier nog de aandacht vestigen op het boekje: „Stookolie bedreigt onze kust”, geschreven door Theo de Vries en uitgegeven in de serie „Actuele Onderwerpen” (1954, nr. 501).

Wij willen hier ook nog enkele regels wijden aan de wintervoeding van vogels, een onderdeel van onze taak, waarbij men zich in vroeger jaren vrijwel uitsluitend beperkte tot de vogels van huis en hof, zoals o.a. uit het Jaarboekje 1915/1916 blijkt. Pas later wilde men ook de vogels van het vrije veld en de watervogels er in betrekken. In 1954, onder de indruk van de vogelverliezen, die geleden waren tijdens de beide eerste maanden van dat jaar, werd samenwerking gezocht met de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en zo kwam eind 1954 een „Comité Wintervoeding van Vogels” tot stand, waartoe behalve „Dierenbescherming” en „Vogelbescherming”, ook C.O.V.A. V.O., Dierenrampenfonds, „Natuurmonumenten” en „Politie-Dierenbescherming” als lid toetraden. In de koude februari-maand van 1956 kreeg de nieuwe combinatie de kans te tonen wat zij waard was, want vele waterwild-concentraties, die zich vaak op moeilijk bereikbare plaatsen bevonden, moesten van voedsel worden voorzien. Het werd een nationale hulpactie, waarbij zelfs helicopters door de Kon. Luchtmacht ter beschikking werden gesteld. Legio waren ook de convooien particuliere auto's, die het in de grote steden

verzamelde voedsel naar de hongerende vogels aan het IJsselmeer, langs de grote rivieren of elders brachten. In de Ooy bij Nijmegen lieten de jagers met een sneeuwplough brede sneeuwvrije stroken maken voor de ganzen. Een geldinzameling bracht circa f 115.000,— op, waarvan het grootste deel thans in een stichting, genaamd „Fonds Wintervoeding van Vogels” voor hulp in komende strenge winters is gereserveerd.

5. Bevorderen van vogelbescherming in internationaal verband. Vraagstukken van internationale vogelbescherming kwamen eertijds niet alleen ter sprake tijdens de Internationale Ornithologische Congressen, maar ook wel tijdens internationale conferenties van andere aard. Zo vertegenwoordigde Dr. Büttikofer onze vereniging reeds in 1899 te Aussig a.d. Elbe op een congres van de „Oesterreichischen Bund der Vogelfreunde” en in 1900 te Parijs op een Internationaal Landbouwcongres. Pas in 1922, toen op initiatief van de Amerikaan Dr. T. Gilbert Pearson te Londen het International Committee for the Protection of Birds werd opgericht, kwam er een geregeld contact tussen de verschillende landen tot stand. In dit comité, gewoonlijk aangeduid als de „C.I.P.O.”, naar de beginletters van de Franse naam, zijn thans 45 landen vertegenwoordigd. De Nederlandse sectie telt 7 organisaties als gewone leden en 3 instanties als adviserende leden. „Vogelbescherming” is gewoonlid en aangezien ieder lid 2 vertegenwoordigers mag aanwijzen, hebben twee van onze bestuursleden officieel zitting in de Nederlandse sectie. Door cumulatie van functies maken intussen nog 5 andere bestuursleden deel uit van deze sectie. Twee belangrijke overeenkomsten werden sinds de laatste Wereldoorlog gesloten, t.w. de Conventie van Parijs van 1950 en de Olie-Conventie van Londen van 1954. In het tot stand komen van beide heeft de C.I.P.O. een groot aandeel gehad. De eerstgenoemde Conventie trad nog niet in werking, omdat slechts 5 landen, t.w. Zwitserland, Nederland, Spanje, IJsland en België, haar geratificeerd hebben, terwijl het er minstens 6 moeten zijn, wil zij van kracht worden. De Olie-Conventie is daaren-

tegen op 26 juli 1958 in werking getreden, nadat een jaar tevoren 10 landen, waaronder 5 met een vloot van minstens 500.000 ton, tot ratificering waren overgegaan. Nederland ratificeerde op 24 juli 1958.

Uitvoering inlichtingen betreffende de velerlei werkzaamheden van de C.I.P.O. vindt men — om ons tot de jaren 1947-1957 te bepalen — in de beide laatste bulletins, nrs 6 en 7. Deze uitgaven zijn boekdelen van 250 pp. elk; het laatste is juist dezer dagen van de pers gekomen.

6. Voeren van propaganda voor reële vogelbescherming. De propaganda-activiteit van „Vogelbescherming” vertoont duidelijke schommelingen. In de eerste jaren zijn er heel wat brochures en ander drukwerk verzonden: in 1902 alleen al circa 15.000 aanplakbiljetten wijzende op het strafbare van het doden en het uithalen van de nesten, van beschermde vogels. Verder richtten onderwijzers en onderwijzeressen in die jaren „kinderbonden” op, waarvan de leden, als zij zich verplichtten geen vogels te vangen, geen nestjes uit te halen en geen lijsters enz. te eten, tegen zeer lage prijs een insigne (destijds „medaille” genoemd) konden kopen. In 1906 ontvingen 136 kinderen een nestkast als prijs voor het maken van een goed opstel over vogels. Ook een paar propaganda-geschriften stammen uit die tijd: in 1900 kocht de vereniging de gehele oplage van de Nederlandse vertaling van Freiherr von Berlepsch’ „Der gesamte Vogelschutz” op, ten einde dit boekje voor een gering bedrag (f 0,60) tijdens propaganda-bijeenkomsten beschikbaar te stellen; in 1907 schreef Thijssen de bekende brochure: „Vogelbescherming, een eisch van den tijd”. Hoewel de „kinderbonden” een vrij sterk verloop hadden, werden er toch verscheidene duizenden „medailles” verkocht; met de correspondentschappen liep het minder vlot; zij waren in 1912 alle ingeslapen.

Propaganda-materiaal van uitzonderlijke waarde vormden in de jaren 1911-1922 de stereoscoop-platen van Burdet, waarvan speciaal de series 3 t/m 8, die de moeras-, zee- en roofvogels, uilen en steltlopers afbeeldde, als een hoogte-

punt in de documentatie van onze avifauna zijn te beschouwen. Daarna volgde een periode, waarin er vooral van de smakelijk verzorgde jaarboekjes (1922-1936) een verhoogde propagandistische invloed uitging, dankzij de medewerking van Annie Roes en Staring en verschillende fotografen.

Ten slotte beleven wij thans een nieuwe periode van actie: de jeugd heeft nu haar eigen 4-maandelijks orgaan: „Vogels” geheten; de oudere leden kunnen zich tegen gereduceerde prijs op het 2-maandelijks tijdschrift „Het Vogeljaar” abonneren. Daarnaast is het de OLVEH van 1879, die met haar keurig uitgegeven vogelkalenders op bijzonder originele en krachtige wijze het werk van „Vogelbescherming” steunt.

Wij moeten nog nader ingaan op het verdwijnen van de biotopen en van de rust.

De belagers waren in eerste instantie, vóór de Tweede Wereldoorlog, de agrariërs; het bestrijden van de werkloosheid gaf hen een ruggesteun (cf. Ir. Westhoff's rapport 1938). Maar nu de woeste gronden in hoofdzaak ontgonnen zijn en de landbouw worstelt met interne problemen, i.c. het vraagstuk van de kleine boeren (die een economische bedrijfsvoering in de weg staan), de te grote melkproductie enz., heeft zich de economische structuur ten gunste van handel en industrie gewijzigd, waardoor weer andere terreinen, w.o. De Beer, voor de vogels verloren gaan. In overeenstemming hiermede gaat men onze „sterke verkeers-geografische positie” nog verbeteren door kanalisatie van de rivieren en aanleg van nog meer autowegen met alle vernielingen, die daaruit voortvloeien (plannen voor wegen dwars over de Noordberg bij Heelsum, rakelings langs kasteel Middachten!).

Sinds de stormramp van 1953 werkt men aan het Deltaplan, een beveiligingsmaatregel tegen de zee, waardoor de Zuidhollandse en Zeeuwse stromen, het aestuarium van Rijn en Maas, geheel van karakter zullen veranderen. Laten wij hopen, dat dit zoetwaterbekken niet tot „de zinkput” van West-Europa zal worden, zoals een somber gestemde Zeeuw onlangs voorspelde.

Een bedreiging van de rust vormen onze naaste geestverwanten, zij, die in de vrije natuur willen recreëren, maar zich nog onvoldoende realiseren, dat „het de wandelaar is, die het dichtst bij de natuur staat” en dat het ongewenst is, dat iedereen maar overal op een bromfiets rijdt en dat er overal bungalow-kampen worden gesticht. Trouwens voor hen, die in de natuur attracties zoeken, dient men afzonderlijke ontspanningsterreinen aan te leggen; men zorg er voor, dat de beschermde natuurgebieden voor deze categorie van bezoekers onaantrekkelijk blijven!

Ik wil eindigen met een korte bespreking van enkele punten, waarop wij in de komende jaren speciaal onze aandacht moeten richten:

1. Het stichten van enige reservaten en refugia voor vogels in het Deltagebied. Deze zullen de status van „internationaal reservaat of refugium” moeten krijgen en niet mogen worden aangetast door belangen van menselijke economie of schade mogen ondervinden van de recreatie. Hiervoor komen in aanmerking: a) het westelijk deel van de Grevelingen met Hompelvoet; b) het bekken van de Ooster-Schelde met Neeltje Jans- en Roggenplaten inclusief de keten van inlagen langs de Zuidzijde van Schouwen; c) het Verdrongen Land van Saeftinge en d) de Zuidhollandse en het zuidelijke deel van de Brabantse Biesbosch. Enkele kleinere terreinen laat ik hier buiten beschouwing. Het bekken van de Ooster-Schelde tezamen met de Kwaden Hoek en de Katse Plaat zou men als een vervanging van De Beer, die oorspronkelijk 1300 ha groot was, kunnen beschouwen. Door de Deltawerken hebben al enkele terreinen schade geleden: de dam over de Plaat van Onrust (Noord-Beveland) heeft een belangrijk broedbiotoop van de *dwergstern* vernietigd, de dam over de Hellegatplaten (waartoe de door „Vogelbescherming” gepachte Ventjagersplaat behoort) brengt onrust in een voedselbiotoop van steltlopers en waterwild, w.o. 's winters veel *grauwe ganzen*.

2. **Het scheppen van biotopen.** Naast het veilig stellen van de nog resterende natuurterreinen in ons land, is het, in verband met de grote werken die allereerst in uitvoering zijn, van belang meer aandacht te schenken aan het scheppen van biotopen. Nu kan men natuurmonumenten-in-de-engere-betekenis-van-het-woord in de praktijk nooit herscheppen, maar met vele broeden-voedselbiotopen is dat gelukkig wel het geval. Ik behoef maar te herinneren aan de Zuiderzeepolders van de eerste jaren na het droogvallen, tot vóór dat zij geheel in cultuur zijn gebracht; in de Noordoostpolder zijn toen in de rietvelden zelfs nesten van de *grauwe gans* gevonden en het *baardmannetje* was er vrij algemeen, om van de waterwild-concentraties gedurende het winterhalfjaar nog maar te zwijgen (men zie de ornithologische rapporten van Ten Kate c.s., waarvan de meeste in „*Limosa*” gepubliceerd werden). Overigens kan men zich dit jaar van die rijkdom aan watervogels nog overtuigen in Oostelijk-Flevoland, waar vooral de kwelplassen langs de Knardijk goede waarnemingskansen bieden. Nu de natuurlijke inundaties, behalve die van Rijn, Waal en IJssel voor zover het de uiterwaarden betreft, tot het verleden behoren, zal men wel zijn toevlucht moeten nemen tot kunstmatig onder water zetten, gelijk sommige kooikers dit nog wel in praktijk brengen. Kortstondige inundatie doet weinig schade aan het gewas en blijkt ook voor de meeste watervogels het voordeligst (cf. Matthews, *Feeding grounds for wildfowl*. Annual Report Wildfowl Trust 56-1957).

3. **Maatregelen die de rust bevorderen.** Door verontrusting van broedkolonies en verstoring van zeldzame broedgevallen wordt dikwijls belangrijke schade aangericht. Bij bezoek aan *reiger-* en *aalscholverkolonies* b.v. komen dadelijk enkele kraaien opdagen om eieren te roven uit de nesten, waarvan de vogels zijn opgevlogen en dezelfde ervaringen kan men opdoen, wanneer men roeit op plaatsen waar veel nesten van *meerkooft* of *fuut* aanwezig zijn, of *mutatis mutandis* in sternkolonies, waar de grote meeuwen en 'n enkele *kokmeeuw* zich bij verontrusting aan roof van eieren of

jongen schuldig maken.

Broedgevallen van zeldzame roofvogels mislukken soms (wanneer de jongen pas zijn uitgekomen) doordat kampeersders de oude vogel te lang van het nest houden of door te veelvuldig bezoek van vogelliefhebbers. Het tijdelijk afsluiten van bepaalde gedeelten van overigens vrij toegankelijke bossen is dan de oplossing.

Ten slotte moeten wij ook nog een oplossing zoeken voor de bedenkelijke gewoonte in groepsverband broedterreinen te betreden. In gunstige gevallen kan men al veel zien — men denke aan de *lepelaarkolonie* in de Muy op Texel — ook al moet men op veilige afstand blijven, maar bij het bezoek aan meeuwen- en sternkolonies of weidevogelreservaten gaat het anders. Daar ziet men de bezoekers nog maar al te vaak over het terrein uitzwermen met het gevolg, dat er niet alleen een algemene consternatie onder de vogels te weeg wordt gebracht, maar dat er bij guur weer — de bezoekers hebben al weken tevoren geboekt! — bovendien vele jongen van kou-gevoelige soorten de dupe worden. In vele gevallen kan dit voorkomen worden door het plaatsen van een of meer observatie-hutten, van waar uit men de vogels in hun gewone doen kan bespieden. Met de OLVEH van 1879 zijn al besprekingen gevoerd om voor deze nieuwe techniek van waarnemen een deel van de kalender-gelden te bestemmen.

Slotopmerking. De verarming van onze avifauna werd in het Gedenkboek, uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarige bestaan van „Natuurmonumenten” (1956) uitvoerig beschreven. Daarin werden verscheidene urgente problemen vermeld, zoals het conflict tussen meeuwen en sterns, de schade aangericht door de giftige bespuitingsmiddelen in de landbouw, het kattengevaar („de grootste vijand”!) en het snelverkeer. Maar er zijn nog veel meer vraagstukken, die onze aandacht nodig hebben, want de enigszins sentimentele vogelbescherming van vroeger is uitgegroeid tot een wetenschappelijk beheer van alle in Nederland voorkomende vogels binnen de beperkte ruimte, die voor hen beschikbaar is in ons overvolle land.